

УДК 343.98:355.48

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.35>

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ВИДИ І ЗНАЧЕННЯ

Войчишена М.В.,
*доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-1854-3631*

Войчишена М.В. Судові експертизи під час розслідування воєнних злочинів: види і значення.

У статті розглянуто судові експертизи, що призначаються під час розслідування воєнних злочинів. Визначено, що судова експертиза є способом дослідження доказів та встановлення обставин вчинення воєнних злочинів.

Проаналізовано та узагальнено судові рішення (вироки) за 2022–2025 роки та обґрунтовано необхідність призначення судово-медичної експертизи, психологічної, психіатричної, молекулярно-генетичної, товарознавчої, військової, вибухотехнічної та експертизи вогнепальної зброї та слідів її застосування. Визначено завдання, об'єкти дослідження та значення судових експертиз під час розслідування воєнних злочинів.

За результатами аналізу судово-слідчої практики встановлено, що під час розслідування воєнних злочинів проводяться такі експертизи: 1) судово-медична експертиза – встановлення часу та причин смерті, характеру і ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; 2) психолого-психіатрична експертиза – вирішення питань щодо наявності у особи психічного розладу і причин його виникнення; змін у психічному стані особи внаслідок вчинення щодо неї злочинних дій; характеру моральної шкоди; 3) молекулярно-генетична експертиза – ідентифікація осіб, загиблих в умовах збройного конфлікту; 4) судова військова експертиза – встановлення напрямку ведення вогню та радіусу ураження внаслідок обстрілу; 5) експертиза зброї та слідів її використання – обставин використання зброї, її виду, типу, моделі та інших ознак, які мають значення для розслідування; 6) вибухотехнічна експертиза – дослідження вибухових речовин, вибухових пристроїв та слідів їх застосування, ідентифікація уламків, виявлених на місці події, їх походження, встановлення обставин та механізму вибуху; 7) товарознавча експертиза – визначення вартості пошкодженого або викраденого майна.

Акцентовано увагу на тому, що судова експертиза сприяє вивченню та дослідженню слідів, речових доказів, обстановки вчинення воєнних злочинів та перевірки показань учасників кримінального провадження. Проведення судових експертиз зумовлює формування науково-обґрунтованих та об'єктивних висновків щодо обставин вчинення воєнних злочинів, що мають доказове значення та сприяють кримінальному переслідуванню осіб, винних у їх вчиненні.

Ключові слова: судова експертиза, воєнні злочини, досудове розслідування, криміналістичне забезпечення розслідування.

Voichyshena M.V. Forensic examinations during the investigation of war crimes: types and significance.

The article examines forensic examinations that are assigned during the investigation of war crimes. It is determined that forensic examination is a method of examining evidence and establishing the circumstances of the commission of war crimes.

The court decisions (verdicts) for 2022–2025 are analyzed and summarized and the need to assign forensic medical examinations, psychological, psychiatric, molecular genetic, commodity identification, military, explosives and firearms and traces of their use is justified. The tasks, objects of research and the significance of forensic examinations during the investigation of war crimes are determined.

According to the results of the analysis of forensic and investigative practice, it was established that during the investigation of war crimes, the following examinations are conducted: 1) forensic medical examination – establishing the time and causes of death, the nature and severity of bodily injuries; 2) psychological and psychiatric examination – resolving issues regarding the presence of a mental disorder in a person and the causes of its occurrence; changes in the mental state of a person as a result of the commission of criminal acts against him; the nature of moral damage; 3) molecular genetic examination – identification of persons killed in armed conflict; 4) forensic military examination – establishing the direction of fire and the radius of damage as a result of shelling; 5) examination of weapons and traces of their use – circumstances of the use of weapons, its type, type, model and other signs that are important for the investigation; 6) explosives examination – examination of explosives, explosive devices and traces of their use, identification of fragments found at the scene of the incident, their origin, establishment of the circumstances and mechanism of the explosion; 7) commodity examination – determination of the value of damaged or stolen property.

The emphasis is on the fact that forensic examination contributes to the study and investigation of traces, physical evidence, the circumstances of the commission of war crimes and verification of the testimonies of participants in criminal proceedings. Conducting forensic examinations leads to the formation of scientifically based and objective conclusions regarding the circumstances of the commission of war crimes, which have evidentiary value and contribute to the criminal prosecution of persons guilty of their commission.

Key words: forensic expertise, war crimes, pre-trial investigation, forensic support of the investigation.

Постановка проблеми. З початку повномасштабного вторгнення на територію України розслідування воєнних злочинів і кримінальне переслідування осіб, винних у їх вчиненні стало значним викликом для правоохоронних і судових органів України, адже кримінальним та кримінальним процесуальним законодавством не було регламентовано окремі склади воєнних злочинів, а також процесуальні положення щодо досудового розслідування в умовах воєнного стану. Наразі Кримінальний кодекс України (далі – КК України) та Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) доповнено окремими нормами щодо особливостей досудового розслідування в умовах воєнного стану та приведено у відповідність до основних положень міжнародного гуманітарного права.

За офіційною інформацією Офісу Генерального прокурора станом на 03.11.2025 року зареєстровано 190909 воєнних злочинів, передбачених ст. 438 КК України [1], а тому перед працівниками правоохоронних органів стоїть завдання щодо документування фактів вчинення воєнних злочинів, ефективного та результативного досудового розслідування, притягнення осіб, винних у вчиненні вказаних злочинів до кримінальної відповідальності.

Розслідування воєнних злочинів становить складність у процесуальному та організаційному аспектах, адже проведення слідчих (розшукових) дій можуть ускладнювати обстріли, що загрожують життю і здоров'ю осіб, які залучені до їх проведення. Крім того, здійсненню досудового розслідування можуть перешкоджати такі обставини, як відсутність електропостачання, засобів фіксації інформації або науково-технічних засобів, а також неможливість проведення слідчих (розшукових) дій, встановлення свідків, збереження і вилучення доказів на тимчасово окупованих територіях або на територіях, де активно ведуться бойові дії.

Суттєве значення для розслідування воєнних злочинів має криміналістичне забезпечення, що полягає у використанні спеціальних знань, науково-технічних засобів та сучасних досягнень науки з метою виявлення, фіксації та дослідження доказів. Важливе значення у цьому напрямку відіграє судова експертиза, що є способом дослідження доказів та встановлення обставин вчинення злочинів. Зважаючи на специфіку воєнних злочинів, а саме характер посягань, суспільну небезпечність та масштабність наслідків, а також труднощі, що виникають під час їх розслідування, вважаємо за доцільне охарактеризувати види і значення судових експертиз, які призначаються під час розслідування воєнних злочинів.

Метою дослідження є розкрити завдання та об'єкти дослідження судових експертиз, які призначаються під час розслідування воєнних злочинів, з'ясувати їх значення для розслідування.

Стан опрацювання проблематики. Р.Л. Степанюк та В.В. Кікінчук детально дослідили та охарактеризували завдання і можливості судових експертиз при розслідуванні воєнних злочинів.

нів та пов'язаних з війною кримінальних правопорушень [2]. І.В. Богданюк, В.Т. Чупрун, В.А. Устименко, М.Ю. Шипілов розкрили питання особливостей судово-експертних досліджень випадків артилерійських обстрілів [3]. Р.Л. Степанюк, С.І. Перлін, В.В. Кікінчук вивчили технології та можливості криміналістичного дослідження ДНК [4]. Значення та роль судової медицини у кримінальному провадженні розкрито С. Тріснаді [5], а дослідження судово-медичних доказів детально розглянули М.Б. Тьеррі та К. Фред [6].

Виклад основного матеріалу. Істотну роль у доказуванні воєнних злочинів відіграє судова експертиза, яка сприяє вивченню та дослідженню слідів, речових доказів, аналізу наявних відомостей та перевірки показань учасників кримінального провадження. Проведення судових експертиз зумовлює формування науково-обґрунтованих та об'єктивних висновків щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Аналіз і узагальнення судових рішень (112 вироків), винесених у 2022–2025 роках за ст. 438 КК України говорить про те, що під час розслідування воєнних злочинів проведено таку кількість судових експертиз: 1) судово-медична – 124; 2) товарознавча – 9; 3) транспортно-товарознавча – 13; 4) психіатрична – 11; 5) психологічна – 9; 6) експертиза зброї та слідів її застосування – 15; 7) вибухотехнічна – 6; 8) молекулярно-генетична – 9; 9) портретна – 6; 10) лінгвістична – 3; 11) військова – 2; 12) комплексна медико-криміналістична – 2; 13) фототехнічна – 1; 14) комплексна лінгвістична семантико-текстуальна – 1; 15) комплексна вибухотехнічна та експертиза матеріалів, речовин та виробів – 1; 16) комплексна вибухотехнічна, пожежно-технічна, транспортно-товарознавча, експертиза зброї та слідів її застосування – 1. При цьому судові експертизи не призначались у 19 провадженнях [7]. Таким чином, до судових експертиз, які найбільш часто проводяться під час розслідування воєнних злочинів належать: судово-медична, психологічна, психіатрична, молекулярно-генетична, товарознавча, вибухотехнічна, військова, експертиза вогнепальної зброї та слідів її застосування.

В умовах збройного конфлікту країною-агресором неодноразово спрямовувались напади на цивільне населення, що не бере безпосередньої участі у воєнних діях і перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права. Зокрема, злочинні дії, які направлені на цивільних осіб здійснюються шляхом обстрілів і руйнувань цивільних об'єктів і об'єктів критичної інфраструктури (житлові будинки, лікарні, заклади освіти, підприємства), пошкодження і викрадення майна, позбавлення волі і свободи пересування, завдання тілесних ушкоджень, катування, нелюдського поводження, насильницьких дій та умисних вбивств цивільних.

Під час розслідування воєнних злочинів за фактом завдання тілесних ушкоджень, катувань, насильницьких дій або умисних вбивств цивільних, обов'язковим є призначення та проведення судово-медичної експертизи, що дозволяє встановити причини смерті, характер та ступінь тілесних ушкоджень, механізм і давність їх спричинення, характер завданого ушкодження (кульового ураження, ножового або мінно-вибухового поранення тощо), наявність слідів боротьби, катування або слідів насильницьких дій.

Судово-медична експертиза є дослідженням на основі спеціальних знань фахівцями державних установ судово-медичних експертиз Міністерства охорони здоров'я України до компетенції яких належить експертиза трупів у випадках насильницької смерті; експертиза трупів при підозрі застосування насилля або з інших обставин, що обумовлюють необхідність такої експертизи; експертиза потерпілих, обвинувачених та інших осіб; експертиза речових доказів; експертиза за матеріалами кримінальних та цивільних проваджень з метою встановлення фактичних даних, що мають істотне значення для розслідування [8]. Судово-медична експертиза під час розслідування воєнних злочинів є способом документування злочинних дій, вчинених по відношенню до цивільних осіб в умовах збройного конфлікту, а також отримання висновків, що надають інформацію про ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, їх кількість, локалізацію; характер ушкоджень, завданих під час катувань та насильницьких дій; причини та орієнтовний час настання смерті.

Вчинення воєнних злочинів по відношенню до цивільного населення у вигляді жорсткого поводження, позбавлення волі і свободи пересування, застосування фізичного впливу, а також катування та нелюдського поводження завдає моральних страждань, негативно впливає на психологічний стан особи та зумовлює порушення процесів емоційної саморегуляції, що має бути встановленим в процесі психологічних та психіатричних експертиз.

До завдань психологічної експертизи належить визначення у підекспертної особи: 1) індивідуально-психологічних особливостей, рис характеру, провідних якостей особистості; мотивотвір-

них чинників психічного життя і поведінки; 2) емоційних реакцій та станів; 3) закономірностей перебігу психічних процесів, рівня їхнього розвитку та індивідуальних її властивостей. Об'єктом психологічної експертизи є психічно здорові особи (підозрюваний, обвинувачений, підсудний, виправданий, засуджений, свідок, потерпілий, позивач, відповідач: малолітні; неповнолітні; дорослого та похилого віку) [9]. Психологічна експертиза у кримінальних провадженнях щодо вчинення воєнних злочинів сприяє встановленню індивідуально-психологічних особливостей особи; визначення чи були події психотравмуючими для особи і чи зазнала особа страждань в результаті вчинення щодо неї протиправних дій.

Психіатрична експертиза призначається у кримінальних провадженнях з метою визначення психічного стану особи, спроможності особи сприймати, запам'ятовувати і відтворювати обставини, що мають значення для справи [10]. В окремих випадках доцільним є призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи з метою одночасного вирішення питань, щодо наявності у особи психічного розладу і причин його виникнення; змін в психічному стані особи внаслідок вчинення щодо неї злочинних дій; характеру моральної шкоди.

За період збройного конфлікту було зафіксовано неодноразові випадки вбивств цивільного населення і залишення масових поховань під час окупації територій України військами рф. Складність розслідування вказаних злочинів полягає у необхідності ексгумації виявлених тіл та ідентифікації осіб потерпілих, що здійснюється за допомогою молекулярно-генетичної експертизи. Крім того, дана експертиза проводиться і при необхідності ідентифікації невпізнаних трупів та встановлення приналежності окремих частин тіл, виявлених на місці масових поховань або обстрілів цивільних об'єктів.

Судова молекулярно-генетична експертиза є різновидом біологічної експертизи та дослідженням на основі спеціальних знань у галузі молекулярної генетики методами ДНК-аналізу біологічних зразків із метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [11]. Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження є ядра ДНК (ДНК, розташована в ядрі клітини), отримана із біологічного матеріалу людини [12].

Встановлення особи загиблих в умовах збройного конфлікту характеризується певним порядком та особливостями. З метою проведення судової молекулярно-генетичної експертизи мають бути отримані біологічні зразки виявленого трупа або його частин, які відбираються експертом під час ексгумації тіла або огляду трупа. Придатними зразками для проведення експертизи є біологічний матеріал, який містить ДНК, а саме: кров, волосся з коренем, кістки, м'язові тканини, зуби, фрагменти внутрішніх органів або шкіри. Проведення судової молекулярно-генетичної експертизи вимагає надання на дослідження порівняльного біологічного матеріалу, отриманого від близьких родичів загиблих, а також зразків, залишених за життя особи на побутових предметах. Як правило, відібрання таких зразків у родичів загиблих або безвісті зниклих осіб оформлюється відповідною постановою слідчого. До предметів, які можуть містити біологічний матеріал належать речі, якими особа користувалась за життя, а саме: зубна щітка, гребінець, станок для гоління. За результатами проведення судової молекулярно-генетичної експертизи встановлюються генетичні ознаки наданих зразків, які порівнюються зі зразками близьких рідних або позитивними зразками загиблої особи.

В умовах збройного конфлікту та неодноразових порушень державою-агресором міжнародного гуманітарного права, а також застосування по відношенню до цивільних осіб різних видів зброї виникає необхідність у проведенні досліджень обставин використання зброї, її виду, типу, моделі та інших ознак, які мають значення для розслідування. Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (далі – Інструкція) експертиза зброї та слідів її використання поділяється на: дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї; дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу; дослідження холодної зброї; дослідження зброї з некінетичним принципом ураження; дослідження гранатометів та ствольної артилерійської зброї; дослідження ракетно-реактивної зброї [9]. Об'єктами дослідження експертизи зброї та слідів її використання є вогнепальна зброя та подібні до неї пристрої, боеприпаси, холодна зброя, реактивні та нереактивні гранатомети, міномети, артилерійські гармати, протитанкові ракетні комплекси, реактивні системи залпового вогню, зенітно-ракетні комплекси тощо.

Загрозу життю і здоров'ю цивільного населення, яке перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права завдають напади на цивільні об'єкти, зокрема авіаційні та артилерійські удари

по житловим будинкам, закладам освіти, лікарням та об'єктам критичної інфраструктури. Розслідування вказаних злочинів вимагає документування фактів обстрілів цивільних об'єктів, збирання та дослідження доказів, призначення судових експертиз, що надає можливість ідентифікувати тип боєприпасів шляхом вивчення слідів та уламків з місця події, визначити орієнтовне місце та джерело ведення вогню, причинно-наслідковий зв'язок між обстрілом та завданою шкодою. З цією метою призначається судово-військова експертиза, за допомогою якої можливим є встановлення напряму ведення вогню та радіусу ураження внаслідок обстрілу.

До основних завдань військової експертизи належать такі: встановлення обставин застосування та дій військових формувань; встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей, втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань; встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків) [9].

У випадку призначення судово-військової експертизи експерти спільно проводять дослідження обставин ситуацій, наведених у матеріалах кримінальних проваджень, методом інформаційного моделювання та порівняльного й ситуативного аналізу із зіставленням фактичних даних, які містяться в наданих для дослідження документах щодо обставин події, яка досліджується. Предметом дослідження у цьому випадку є фактичні дані щодо умов та обставин артилерійського обстрілу. Об'єктом дослідження є матеріалізовані носії інформації з наданих на дослідження матеріалів. Ситуативний аналіз наданих матеріалів кримінального провадження з урахуванням довідкових даних і принципів, викладених у джерелах науково-технічної та військової інформації щодо застосування тієї чи іншої артилерійської системи, що належать до досліджуваної ситуації, дає змогу побудувати інформаційну модель із використанням якої провести судово-експертне дослідження поставлених на вирішення питань [3]. Таким чином, експерти здійснюють вивчення фактичних обставин, викладених у матеріалах кримінального провадження (протоколи огляду, фототаблиці, схеми, допити свідків, записи з камер відеоспостереження, висновки судових експертиз, речові докази).

Не менше значення при розслідуванні воєнних злочинів має вибухотехнічна експертиза за допомогою якої здійснюється дослідження вибухових речовин, вибухових пристроїв та слідів їх застосування, ідентифікація виявлених уламків та їх походження, встановлення обставин та механізму вибуху. До об'єктів вибухотехнічної експертизи належать: матеріали кримінального провадження та надані на дослідження процесуальні документи та докази; боєприпаси (гранати, міни, снаряди); вибухові речовини (тротил, тетрил, гексоген, октоген, динаміт тощо); вибухові пристрої та інші засоби або предмети, як промислового, так і саморобного виробництва подібні до вибухових пристроїв або речовин.

Завданням вибухотехнічної експертизи є: визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою; визначення (опис) конструкції пристрою та способу його виготовлення; встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання тощо); встановлення наявності в обставинах провадження даних, що стосуються особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій і привела його в дію [13].

У слідчій та судовій практиці розслідування військових злочинів непоодинокими є випадки викрадення і пошкодження майна цивільного населення на окупованих територіях, а саме: грошових коштів, побутової техніки, ювелірних виробів, транспортних засобів, одягу та інших предметів. В даному випадку виникає необхідність у призначення товарознавчої експертизи з метою встановлення вартості викраденого або пошкодженого майна.

Завданням товарознавчої експертизи є: визначення вартості товарної продукції; визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері; визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності; визначення змін показників якості товарної продукції; установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника; визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил. До числа об'єктів товарознавчої експертизи належать: споживчі товари, обладнання та сировина [9]. Основним завданням товарознавчої експертизи під час розслідування воєнних злочинів є оцінка викрадено-

го або пошкодженого майна (речей та предметів) та визначення його ринкової вартості на момент розслідування (враховуючи властивості, стан та зношеність у процесі його використання). Товарознавча експертиза допомагає встановити розмір матеріальних збитків, завданих в результаті вчинення злочину. Як правило, на товарознавчу експертизу надаються предмети або речі, оцінку яких необхідно здійснити, а у разі їх відсутності експертові надаються товарні чеки, накладні або інші документи на майно, яке було викрадено або пошкоджено.

Висновки. Під час розслідування воєнних злочинів проводяться такі експертизи: 1) судово-медична експертиза – встановлення часу та причин смерті, характеру і ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; 2) психолого-психіатрична експертиза – вирішення питань щодо наявності у особи психічного розладу і причин його виникнення; змін в психічному стані особи внаслідок вчинення щодо неї злочинних дій; характеру моральної шкоди; 3) молекулярно-генетична експертиза – ідентифікація осіб, загиблих в умовах збройного конфлікту; 4) судова військова експертиза – встановлення напрямку ведення вогню та радіусу ураження внаслідок обстрілу; 5) експертиза зброї та слідів її використання – обставин використання зброї, її виду, типу, моделі та інших ознак, які мають значення для розслідування; 6) вибухотехнічна – дослідження вибухових речовин, вибухових пристроїв та слідів їх застосування, ідентифікація виявлених уламків та їх походження, встановлення обставин та механізму вибуху; 7) товарознавча експертиза – визначення вартості пошкодженого або викраденого майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-631-ditina-zaginula-v-ukrayini-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf> (дата звернення: 03.11.2025).
2. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: наук.-практ. посіб. / І.В. Клименко та ін.; за заг. ред. В.В. Сокурєнка. Харків: Право, 2024. 432 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/4d8a5fcd-ce4f-4673-9f31-ade051e082af> (дата звернення: 29.10.2025).
3. Богданюк І.В., Чупрун В.Т., Устименко В.А., Шипілов М.Ю. Особливості судово-експертних досліджень випадків артилерійських обстрілів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 264–280. URL: <https://doi.org/10.32353/khrife.2>. 2019.20 (дата звернення: 29.10.2025).
4. Криміналістичне дослідження ДНК: технології та можливості: навч. посіб. / Р.Л. Степанюк, С.І. Перлін, В.В. Кікінчук та ін.; вид. 2-ге, переробл. та допов. Харків, 2022. 120 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/84ef41da-0612-4e11-85dd-96d736270f33> (дата звернення: 29.10.2025).
5. Setyo Trisnadi. The role of forensic medicine in the criminal evidence process. *Jurnal Pembaharuan Hukum. Universitas Islam Sultan Agung, Semarang, Indonesia*. 2021. № 3 (8). Р. 455–465. URL: https://pdfs.semanticscholar.org/c5aa/57f3703ebc8583d58c249165cb4c5c1ce778.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.10.2025).
6. Thierry M.B., Fred K. The Use of Forensic Evidences in Investigations and Prosecution in International Criminal Proceedings. Case Study of International Criminal Court (ICC). *International Journal of Forensic Sciences*. 2024. 9 (2). Р. 1–18. URL: <https://doi.org/10.23880/ijfsc-16000380> (дата звернення: 12.11.2025).
7. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Page/5> (дата звернення: 10.11.2025).
8. Про затвердження Інструкції про проведення судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України 17.01.1995 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text> (дата звернення: 29.10.2025).
9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 29.10.2025).
10. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар; вид. 18-те, доповн. і переробл. Київ: Алерта, 2021. 1110 с. С. 512.

11. Степанюк Р.Л., Гусева В.О. Сучасні криміналістичні засоби та методи протидії злочинності: навч. посіб. / Харків: ХНУВС, 2024. 232 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058151.pdf#page74> (дата звернення: 29.10.2025).
12. ДНК дослідження / Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: <https://ndeks.zp.ua/p/41-dnk/index.html> (дата звернення: 29.10.2025).
13. Вибухотехнічна експертиза / Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України. URL: <https://kndise.gov.ua/expertise/explosives-examination> (дата звернення: 29.10.2025).